

פסולי פתילות ושמנים ומצוות הדלק"נ שבת

הרב משה מרדכי אייכנשטיין

טעם פסול שמנים ופתילות מדשמא יטה או שמא יניה נרו ויצא איתא בשבת (כ' ב'), מתני'. במה מדליקין ובמה אין מדליקין וכו', ובגמ' (כא, א'), אמר רבה פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן מפני שהאור מסכסכת בהן, שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן מפני שאין נמשכין אחר הפתילה, ע"כ. ופרש"י "ואתי להטות", וכ"ה ברמב"ם (פ"ה משבת ה"ח). ועיין בריטב"א על מתני' שכתב שע"כ אין קשה "תנא היכא קאי דקתני מאימת", דמתני' אמרה דבר נכון בכל הנרות שמדליק אף שלא לשם מצווה, שיש מהן שאסרו חכמים מחשש לשמא יטה.

אולם בפה"מ כתב שכל אלו אסורים, כיון דאור הנר שעל ידיהם חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור לפי שהעיקר אצלינו הדלקת נר בשבת חובה. ורעק"א בתוספות על המשניות הקשה על טעמו של הרמב"ם, ממה שאמרו להלן דכל פסולים אלו שרי לנ"ח אף בשבת חנוכה כיון שאסור להשתמש לאורו של נ"ח, ואי לא תלי הטעם בשמא יטה גם אי שרי להשתמש לאורה יהיה מותר, שהרי אין בנ"ח משום ביטול עונג שבת.

ולכאורה קושייתו אינה מובנת כלל, שבודאי הרמב"ם לא בא אלא להוסיף טעם נוסף על הטעם של שמא יטה, ונפק"מ לאדם חשוב או בדאיכא שומר שאין בו חשש הטיה, דמ"מ אסור להדליק בשמנים ובפתילות אלו משום שאין בהם קיום המצווה של הדלקת נר שבת. שהרי הרמב"ם בעצמו הביא שם בפה"מ התוספ' בפ"ב דשרי להדליק בפסולי שמנים ופתילות מדורה להתחמם כנגדה, וע"כ שהוא משום שאין שם חשש הטיה, דאי כל האיסור רק משום שלא מתקיים ע"י אלו המצווה, מאי קמ"ל דשרי להדליק מדורה

באלו להתחמם הרי אין בזה משום מצווה, וזה נראה פשוט כ"כ שפלא הקושיא כלל.

ומכל מקום יש להעמיד השאלה על מש"כ התו"י להלן בגמ' (כא, א') בשם ריב"ן, ליישב מה שהקשה בסוגי' שם, שאסרה לכוון פתילה שאין מדליקים בה על פתילה שמדליקים בה, וכן לערב שמן כשר בשמן פסול ולהדליק אף שעולה יפה, שמא לא יערב וידליקם כמות שהן. והקשה דלמה ייאסר והא הוי כגזירה לגזירה דכל האיסור של שמנים ופתילות עצמן אינו אלא מחשש הטיה, ולמה לא יהיה כדאמרה הגמ' לעניין חלב מהותך שאם מערב בו שמן שרי, משום שהוא עצמו לא הוי רק גזירה אטו אינו מהותך, ואם מערב בו שמן שע"י נמשך אפי' כשאינו מהותך שרי דאי לא הוי כגזירה לגזירה.

ובתוס' תי' שהכא בודאי יטה ולא הוי רק גזירה שמא יטה, ועי' עוד בתוס' רי"ד שחילק בסוג הגזירה שהכא הוי איסור עצמי שמא יטה ולא גזירה מהותך אטו שאינו מהותך, שאינה חשובה איסור עצמי רק גזירה שמא יבואו לטעות עי"ש. אולם הריב"ן יישב דהכא אינו מחשש שמא יטה, אלא שמא יכבה וישב בלא אור ויתבטל שלום ביתו, ולכן במערב לא הוי אלא כחדא גזירה.

וגם אם נימא, שהריב"ן חייב להודות שיש כאן גם משום שמא יטה שהרי אל"כ מה אמרו לעניין מדורה ששרי להתחמם והא לא שייך בו משום שלום בית וכמו שהוכחנו לעיל [אף שצ"ע קצת לשונו]. עכ"פ נראה מדבריו דדי בסברא זו של שלום בית לאסור, ומטעם זה גזירה גם על עירוב של שמן כשר בפסול וכו', ויקשה שמשמע שגם ע"ז אמרו שלעניין חנוכה שרי להשתמש בכל מה שאסרו בשבת ומשום שאסור להשתמש לאורה, הא אילו היה שרי היה אסור להשתמש אף בעירוב שמנים ופתילות, והא למה, והרי אין כאן משום שמא יטה דהוי גזירה לגזירה וגם משום שלום בית אין כאן שהרי בנ"ח אנן קיימינן. [שו"ר שבבה"ל עה"ת על סוגית חנוכה כתב שאכן לדברי הריב"ן לא נכלל עירוב שמנים ופתילות פסולים עם כשרים, בכלל מה שאמרו לעניין חנוכה שהתם בודאי כשר בזה, עיי"ש].

ובבועז שם תי' שאילו היה שרי להשתמש לאורה של הנר חנוכה היה שייד שיקיים בו בחדא מחתא נר שבת נמי, ושוב היה חשש ביטול עונג שבת כי יכבה, ורק כיון ואסור להשתמש לאורה שרי להדליק בו שלא ישתמש בו לנר שבת. ובזה יישב מה דמשמע דגם בשמנים שריחן רע שטעם האיסור בהן לכו"ע שמא יניחם ויצא, לעניין היתר נ"ח בשבת בהן צריך לטעם זה דאסור להשתמש לאורה אף שאין בהן חשש הטיה, וע"כ כנ"ל כדי שלא נדון אם ישתמש בהן נמי לשם נר שבת עיי"ש.

ולכאורה אין מובן תירוצו האיך יצ"ח בנ"ח גם לשם נר שבת אילו היה שרי להשתמש לאורה, והא קי"ל דאין עושין מצות חבילות, והאיך יקיים נ"ח ונר שבת באותו הנר, וצ"ע.

האם המצווה להדליק נר של שבת משום כבוד שבת או שכל המצוה שיהיה נר דלוק בביתו

ומה שנראה בזה בהקדם ביאור התוס' להלן (כב ב' ד"ה נר שבת חובה), שהביאו שיש שאמרו שאין לברך על הדלקת נר שבת כיון ואינה אלא חובה כמים אחרונים ולא מצווה, והראיה שאם יש לו נר דלוק אינו חייב להדליק. ור"ת דחה דבריהם דלא גרע מכיסוי הדם שאם כסהו הרוח אינו חייב לכסות ומ"מ כל שמכסה הוא חייב לברך, ועוד כתב שאפילו אם יש לו נר דלוק חייב לכבותו ולחזור ולהדליקו, כמש"כ בגמ' לעיל שם ובלבד שלא יקדים ולא יאחר, עיי"ש.

וראיתי בכתבי א"ז וצללה"ה בספרו משנת יעב"ץ (או"ח סי' עה אות א) שתמה על ראיית ר"ת מכיסוי הדם, שמה ראייה היא זו, הא התם אם כסה הרוח הדם חשיב כאין כאן דם ואזלה לה המצווה, ולכן בדאיכא דם למה לא יברך. משא"כ הכא גבי נר שבת אם נימא דביש לו נר דלוק מבעוד היום גדול א"צ לכבות ולחזור ולהדליק, שמתקיימת המצווה בהא גופא שיש כאן נר דלוק, הרי חזינן שאין המצווה בעשיה אלא בכך שיש לו נר דלוק, י"ל דאין כאן מעשה מצוה המחייב בברכה עיי"ש [ושנתי קצת סגנון דבריו].

ומה דחזינן מזה שאכן ר"ת לא סבר שיתכן לומר שהמצווה היא שיהיה לו נר דלוק, דסבר דאיכא מצוה להדליק נר שבת, ואף אי נימא דבדאית ליה נר דלוק אינו חייב לכבות ולהדליק, זהו משום שאם יש לו נר דלוק אזלה ליה המצווה כבכיסהו הרוח לעניין כיסוי הדם, וע"כ הקשה להם שעכ"פ כל שאין הנר דלוק דאיכא ליה המצוה למה לא יברך כדאשכחנא בכיסוי הדם. אולם הם כאמור סברו שהמצוה מתקיימת ע"י הא גופא שיש כאן נר דלוק, ולכן לא דמי להתם שעכ"פ כל שיש כאן עשית מצווה אין טעם לומר שלא יברך, משא"כ הכא סברתם היתה שכיון ואין צריך במצווה זו למעשה כלל אין סברא שיברך על עשייתה. [וסברתם הראשונה שהובאה בתוס' היא שהשוו הדלקת נר למים אחרונים ששניהם אינם אלא סילוק היזק ולא מעשה מצוה, וכמו מסלק סולם רעוע מתוך ביתו שאין ברכה, ואכמ"ל].

ועיין מרדכי שהביא לשונו של רבינו משולם [שהוא היש שרצו לומר שבתוס' כמבואר בספר הישר] שלא היה מברך על הדלקת נר שבת, ע"פ לשון הגמ' מנחות (מב ב') "כל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה אין מברכין עליה", ונר שבת אין גמר עשייתה רק בשעת אכילה. אולם הביא שם בשם ר"י שדחה הראיה ממנחות די"ל דהכא עשייתה היא גמר מצותה, שכבר בשעת הדלקת הנר יש בו הנאה שאפשר לו להביא כלים לשולחן וכדו' עיי"ש. ולמש"נ ביסוד דברי רבינו משולם שאין ההדלקה רק הכשר מצווה ככתיבת תפילין וכדו', כי אין העיקר במצווה העשייה אלא התוצאה שיש כאן נר דלוק לעונג שבת, ניחא היטב דאף אי יש הנאה מיד, מ"מ לא חשיב מעשה מצוה לברך עליה כיון ואין מתקיימת המצווה בעשייה.

ויסוד מחלוקתם יש לפרש, דהנה כבר ידוע שברמב"ם מבואר דאיכא ב' דינים בהדלקת נר שבת, שבפ"ה משבת ה"א כתב דחובת ההדלקה היא מליאת דעונג שבת, ובפרק ל ה"ה כתב שחובתה הוא משום כבוד שבת עיי"ש היטב. והיינו דבאמת תרוויהו איתנייהו בה דין עונג ודין כבוד, והנפק"מ בזה שמשום דין כבוד בעי להדליק כבר מע"ש ומעיי"ט, כמש"כ שם הרמב"ם דהדין כבוד הוא שיהיה ביתו מתוקן מבעוד יום, וכמו שהאריך בזה א"ז שם

ובס' ל"ד לעניין הדלקת נר יו"ט, דבעי מטעם זה נמי להדליקה מבעוד יום ע"פ יסוד דברי הגר"א בהלכות יו"ט בסי' תקכט סק"ה, עיי"ש.

והנה כמש"כ שם א"ז שם זה הלא ברור, שמטעם עונג שבת אין החיוב אלא שיהיה נר דלוק בשעת הסעודה, וממילא מבואר שמחמת חיוב זה אין החיוב להדליק אלא שיהיה הנר דלוק לו, שהרי העיקר שלא יצטער באכילתו, ומהכי תיתי שיהיה מחמת כך עניין במעשה ההדלקה עצמה, אולם החיוב של כבוד שבת יתכן שיחדש לו חיוב להדליק נר משום כבוד שבת ואף אם ימצא דלוק יהיה לו חיוב להדליק נר לשם כבוד שבת.

וזה נראה שורש פלוגתתם של ר"ת עם רבינו משולם, דרבינו משולם סבר שכל המצווה אף מחמת החיוב של כבוד שבת אינו אלא שיהיה לו נר דלוק בביתו, וכ"ה באמת לשון הרמב"ם שם בפרק ל, ומחמת כך סבר דליכא חיוב ברכה דאין כאן מצוה שיש בה חיוב עשיה כלל ולא מצינו תקנת ברכת המצוות אלא על מצוות שיש בהן עשיה.

אולם ר"ת סבר שעכ"פ מחמת כבוד שבת יש לו חיוב להדליק נר שבת לשם כבוד השבת, וע"כ גם אם נימא שמצא דלוק אינו מדליק זהו רק מפני שכעת אין חל עליו החיוב, אבל כיון ומצווה איכא בהדלקה אם אינו דלוק הוי מעשה מצווה בעצם ההדלקה. ועוד כתב ר"ת שנראה לו שאיכא מצווה לכבות ולהדליק מחדש, דכיון ואיכא מצווה להדליק צריך להכניס עצמו לחיוב זה, שלא נסתלק מחמת מה שהוא בעצמו הדליק קודם הזמן הזה בלא תורת מצווה כלל.

והנה הרמב"ם נראה שהוא דעה שלישית בזה שאף שכפי הנראה מלשונו סבר כרבינו משולם שאין החיוב להדליק לא משום עונג שבת ולא משום כבוד שבת, דהמצווה מתקיימת ע"י הא גופא שיש לו נר דלוק בביתו ולא חשוב ע"י מי ואיך שהודלק, וכמש"כ נמי המ"מ (פ"ד מהלכות חנוכה ה"ה) שמדבריו משמע שמפרש המימרא "ובלבד שלא יקדים ולא יאחר" על נרות חנוכה ולא על נרות שבת כר"ת הנ"ל עיי"ש, וא"כ יכול להדליק אף אם היום גדול וא"צ להדליק אם מודלק, ומ"מ כתב בריש פ"ה דאיכא ברכה על הדלקה

זו. וכפי הנראה דעתו מדהביא חיוב ברכה זו שם גבי מצות עונג שברכה זו עיקר חיובה הוא מחמת מצוות עונג, אף שהיא בודאי מתקיימת אף שלא ע"י הדלקה בפועל. וחזינן לדעתו דאיכא גם ברכה על מצווה כזו שאין סוף ענינה בעשיה, שעכ"פ כל שהיא נגרמת מחמת עשייתו הרי יש בה חיוב ברכה.

ויתכן שיש להביא עוד מקור לכך שאפשר לברך אף על מצוה שאין בה חובת מעשה ממצות ההדלקה במנורה של בית המקדש, שכפי שבאר הגר"ח הלוי בהלכות ביאת מקדש לדעת הרמב"ם והראב"ד כל מצותה היא שתהיה המנורה דולקת ואין מצוה כלל בעצם ההדלקה עיי"ש, ומ"מ כתב הראב"ד סוף הלכות ברכות שמברכים עליה וציונו להדליק, [ולכאורה הברכה היא בעת ההדלקה ולא בהטבה אף שהיא העבודה, שעכ"פ אין היא אלא הכשר המצווה] עיי"ש. אלא שאכן צ"ע לשון "להדליק" שבגמ' הוכיחו מזה שהדלקה עושה מצוה ולא הנחה, וקשה מזה הן לעניין מנורה להגר"ח, והן לעניין נר שבת למה שנראה מלשון הרמב"ם שאין המצוה אלא שיהיה דלוק, וצ"ע.

ובעיקר השאלה האם המצווה שיהיה דלוק או להדליק, יש לתלות גם המחלוקת של הרמ"א והשו"ע בסי' רסג (סעיף ח), שהכריע שם המחבר שבמקום שאוכלים כמה בעלי בתים במקום אחד נכון שרק אחד יברך משום ספק ברכות, שמא הדין עם מי שאומר שאין לברך על ריבוי האורה גרידא, אולם הרמ"א שם כתב שאנו אין נוהגים כן אלא מברכים כולם.

והנה בב"י הביא תירוץ מהרי"ל שפי' הטעם שיש לברך כל בעה"ב, שבכל ריבוי אורה אית בה שלום בית טפי ושמחה יתירה להנאת אורה בכל פינות וזוויות הבית עיי"ש. אולם למש"נ יתכן עוד שהרמ"א אזל לשיטתו שם בסעיף ד שהביא דברי הטור בשם ר"ת הנ"ל שאם יש לו נר דלוק מבעוד היום גדול יכבנו וידלקנו לכבוד השבת, וכיון ואיכא מצווה על מעשה ההדלקה עצמה לכבוד השבת, יש מקום לומר שיש מצווה גם על כל בעה"ב ובעה"ב לכבד השבת בהדלקתו גם אם אין מוסיף אורה שעכ"פ יש מצוה בעצם ההדלקה לכבוד שבת. ולכן אף בזמנינו שיש אור גדול מחמת נורות החשמל

המנהג לברך אף שיש שפקפקו על כך, אמנם לפמש"נ עפ"י דברי הרמ"א כיון ומברכים על נר שהדליק לכבוד שבת רשאיות לברך אף שכבר איכא אור גדול, שעכ"פ יש בהדלקתה כבוד שבת וצ"ע בזה.

וכן ראיתי בשם אחרונים לדון בהדלקה באור גז וכדו' שאינו אש אם יוצאים יד"ח, שאם כל העניין שיהיה אור לכבוד שבת אין מניעה לצאת גם בזה, אולם אם נימא דעיקר הברכה תיקנו על מעשה ההדלקה לכבוד שבת יתכן שעל נר שאינו מאש לא תיקנו לברך אף שיש ע"י ריבוי אורה.

שוב ראיתי דברי הבה"ל (ח"א סי' יא) שהביא מהסוגיא בדף כה ע"ב מקור לדין ההדלקה משום כבוד שבת ומשום עונג שבת, ששם אמר רבה מפני מה אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת שמא מתוך שריחו רע יניחנו ויצא, והקשה אביי ויצא ואמר ליה רבה שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה, וכתבו התוס' דעל כרחק אביי גם סבר דאיכא מצות הדלקת נר בשבת כבמתני' על שלוש עבירות וכו' על שאינן זהירות בהדלקת הנר, אלא שלא סבר דבעי שיהיה במקום הסעודה דווקא, וע"ז א"ל רבה דבמקום הסעודה חובה מפני עונג שבת.

ובאר הבה"ל דלאביי אין ההדלקה אלא לכבוד שבת ולא לשם עונג שבת, ולכן סבר שגם אם ייצא מחמת ריח העטרן אין מבטל המצוה, ועל זה אמר רבה דאף חובה להדליק במקום סעודה משום עונג שבת, אבל מסתבר שלא חלק על אביי דאיכא חובה להדליק משום כבוד שבת אף שלא במקום סעודה. וכתב דמסתבר שהברכה היא מחמת ההדלקה מחמת כבוד שבת ולא משום עונג שבת, שמחמת מצות עונג אין כאן חיוב על המעשה מצוה וכמש"נ. ועיין שם במפתחות שכתב שלפי"ז ייצא שלא כהמג"א ששכתב שאין סומא מתחייב להדליק נר שבת, אלא משום שגם הוא נהנה מהאור ממה שאחרים משמשים אותו, דלדבריו חייב להדליק ולברך גם משום כבוד שבת, עיי"ש. אולם לכאורה כל דבריו נסתרים להדיא ממש"כ השו"ע (סי' רסג ס"ט) עפ"י האגודה, שאם מדליק ויושב בחצר ואין נהנה כלל מהאור, שאין הנרות ארוכים שיהנה מהן לאחר שיגמור סעודתו ויכנס לביתו, שברכתו לבטלה

עיי"ש, וע"כ שדעת הפוסקים להלכה שאין לברך אם אין כאן עונג שבת. [וגם לא כדברינו לעיל שאפשר להדליק משום רבוי אורה רק משום חשיב ככבוד שבת, אף שאין הנאה מתוספת האור]. או שאולי גם אין כאן אפי' משום כבוד שבת באינו אוכל במקום שמדליק למסקנה דרבה, [אף שיש לדייק מדברי הגהות מימוני שסובר ממש כדברי הבה"ל, ועי' עוד משנת יעבץ שם] וצ"ע.

ואולי יש ליישב דבריו עם פסק השו"ע, שגם הוא סבר שאם מתכנן מלכתחילה לצאת מהבית אין כאן אפי' כבוד שבת, וכל מה שאמר אביי אינו רק שאם יקרה שיצא אין כאן חסרון בהדלקתו בשביל כבוד השבת, ולכן סומא אכתי חשיב שמדליק לכבוד שבת, אבל בחושב מלכתחילה לאכול בחוץ לא חשיב אף מדליק לכבוד שבת. [ומש"כ שם ראייה דלא כרבינו משולם דצריך לברך על הדלקת נר בשבת מהירושלמי בפרק הרואה, כידוע הירושלמי שם סובר שמברכים גם על עשית סוכה ותפילין, ודלא כהבבלי מנחות שהביא רבינו משולם].

והנה ידועים דברי הגר"א בהלכות יו"ט (סי' תקכט ס"ק ה) שלמד מדברי הרמב"ם, שכבוד הוא קודם השבת ועונג הוא בשבת עצמו, עיי"ש. ולכאורה לדברי הבה"ל שאין מברכים רק על כבוד שבת היאך יברכו ביו"ט שאחר השבת או ביו"ט שני של גליות שחייבים להדליק ביו"ט עצמו, אלא שנראה ברור שאין כוונת הגר"א שאין מציאות של מצות כבוד בשבת, ורק שמצות כבוד שלא כמצות עונג מתחלת אפי' קודם השבת, אבל כשא"א לה להיות קודם השבת יש לה מקום גם בשבת עצמו.

עכ"פ העולה לנו, שלדעת הרמב"ם וכן לשיטה שהובאה בתוס' אין מצוות הדלקת נר שבת מצווה להדליק, אלא שהמצווה היא שיהיה לו נר דלוק בביתו. ומעתה נראה לדון שאין שייך לומר שאין עושין מצות חבילות אלא במצווה שיש בה קיום במעשה שלו כקידוש וברכת המזון, שאין עושים על כוס אחד כדי שלא יהיו המצוות בזויות עליו לעשותן בחבילה אחת, אולם מצווה שאין קיומה במעשה דווקא שאם היה לו נר דלוק אין צריך תו להדליק

ומתקיימת מצוותו בעצם כך שיש לו נר דלוק, נראה לדון שאין שייך בה משום אין עושין מצוות חבילות, ויכול לעשות מעשה הדלקה של נר חנוכה ולקיים בנר הדלוק אי רשאי להשתמש לאורו מצות נר שבת, דהלא ממילא מתקיימת מצוותו ולא גרע מאם יש לו נר מבעוד היום גדול, ואין שייך לומר בזה חבילות שאין הקיום ע"י עשיה אלא ממילא מתקיימת מצוותו ואין כאן בזוי, שכיון ועכ"פ איכא כאן אורה יש כאן כבוד ועונג שבת.

אלא שיש גם לדון לדעת הרמב"ם שמ"מ מברכים על ההדלקה, האם רשאי לברך בכהאי גוונא שתי ברכות, או שאם יעשה כך כבר נחשב לו מצוות חבילות. ולכאורה לדברינו נראה שיכול לברך בכהאי גוונא בלא פקפוק, שעכ"פ אין המצווה מתקיימת אלא ע"י מה שהוא דלוק ורק יש דין לברך על עשיה כזו, אולם כיון והיא מצווה שמתקיימת ממילא ע"י הנר הדלוק אין כאן משום אין עושין מצות חבילות, ומיושב תירוץ התפא"י בבעוז על קושית רעק"א.

שמה יטה

ולעניין עיקר הגזירה של שמה יטה האמורה לעניין פסול שמנים ופתילות, נראה לברר שאינו ממין אחד של גזירת של לא יקרא לאור הנר וכדו'. דהנה בשו"ע (סי' רסד ס"ו) כתב ששמן זית עדיף מכולהו, והוא עפ"י תוס' בדף כב שכתבו שבזה כו"ע מודו שהוא נמשך אחר הפתילה יותר מכולן, ועיין מ"ב שם שכתב בשם המטה משה שכשאינן מדליק משמן זית כל השמנים טובים ועדיפי מנר שעווה והוא עדיף מנר חלב, והמ"ב כתב שהכל לפי הענין, ובזמנו שנר שקורין סטרין אורו צלול ויפה ואין בו חשש הטיה גם בימות החול הוא יותר עדיף משעווה, ואולי גם יותר מכל השמנים, עיי"ש.

ויש שלמדו מלשונו שכוונתו שעדיף גם על שמן זית, אולם נראה שיש לדון ע"כ, שהנה מדבריו נתבאר שהעדיפות הוא משום חשש הטיה, דהיינו דזה מש"כ התוס' ששמן זית עדיף מכולהו כיון והוא נמשך אחר הפתילה טפי מכולהו אין בו חשש הטיה טפי מאידך וע"כ עדיף מכולהו. ויש לדון למה לא

נאמר שנר שעווה עדיף משמן זית, למה שנתבאר בסי' רעה שהרבה אחרונים אמרו שאין חשש הטיה בנר שעווה ושרי לקרות לאורו, ויש להקשות כן אפי' על הגמ' שהרי היה אצלם מציאות של נר שעווה לפירוש הרבה ראשונים, שפירשו כן מה שאמרו בדף כ ע"ב שאם עשה פתילה משעווה כשר, וצ"ב.

וע"כ נראה שאין הכוונה כאן כלל שהולך לפי הטיה של קריאה לאור הנר, ששם כשרוצה להתבונן יותר שייך להטות שמן זית יותר מכל הנרות. אבל כאן הכוונה אם האור יסכסך משהו ואינו דולק כ"כ יפה דרך תמיד למחוט אותו או להטות אותו ובזה גזרו, ולעניין זה נראה ממתני' ששמן זית עדיף מכל השמנים והנרות שאורו צלול מכולם ואין צורך לעולם להתעסק בו כל זמן שהוא דולק.

וראיה גם מהרמב"ן במלחמות שאסר נר שעווה משום חשש מיחוט, אף שהמהרש"ל התיר לקרוא לאור נר שעווה לצורך קריאה כיון ומיחוט איסור מדרבנן עי' בסי' רעה, וע"כ שבדרך תשמיש רגיל יש לאסור גם משום זה שהוא דבר הרגיל בשימוש תדיר, ורק חשש שמא בזמן הקריאה יטה זה יתכן חשש רחוק יותר ולא גזרו בו משום חשש שיעבור על איסור דרבנן.

וזה נראה ביאור התוס' שכתבו שבפסול שמנים ופתילות אינו רק חשש שמא יטה אלא בודאי יטה, ולכאורה תמוה. וע"כ כוונת התוס' דהכא איירי בדרך תשמישו הרגיל ולא רק מחמת שיסיח דעתו בשעת קריאתו, ובדרך התשמיש חשבינן ליה כבודאי יטה כי אסור להשתמש בדברים שדרך תשמישם הקבוע כרוך בחילול שבת, ובזה אסרו אף באיסור דרבנן וכאמור. ולכן הכא הולך כל הדין לפי רמת הצלילות ולא לפי שמא יטה של סי' רעה, ואם אכן נימא ששמן זית צלול יותר כמו שאכן משמע מהא דר"ט לא התיר אלא בו, ואף המ"ב אמר כן רק לענין נר סטרין שהוא כה צלול שאין דרכו בהטיה בחול והכוונה בדרך תשמישו כמו שנתבאר, אבל אין כאן שייכות כלל לעניין מה שמבואר בסי' רעה שאין בנר שעווה חשש הטיה, וכדמשמע גם מהמ"ב וכנ"ל, ולכן הרבה נוהגים כמש"כ השו"ע להדליק גם

בזמנינו בשמן זית, אלא שכיום יתכן שאין דרכו של נר שעווה כלל בהטיה ושרי אף לכתחילה.

ועיין באורך במהר"ל בספר נר מצוה, שגר שעווה לא איקרי נר אלא אבוקה, ולדבריו עכ"פ יש הידור להדליק באחד מהשמנים עם פתילה ממש. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג למד עפ"י רש"י והירושלמי להלן במתני' דכל היוצא מן העץ אפי' קנבוס אין להכשיר בו, שכל היוצא מן העץ פסלו לבד מפשתן שלא גרע ממקדש דנאמר בו להעלות נר תמיד, והיו מדליקים בפשתן דווקא כדתנן מבלאי מכנסי הכהנים וכו'. ואף שלא שמענו שנהגו כוותיה [שתלמידו הרא"ש לא קיבל חומרתו], עכ"פ אפשר שמזה יש מקום להדר בשמן זית דומיא דמקדש [שהרי מברכין להדליק עיין ראב"ד סוף הלכות ברכות], דמשמע שאף נר שבת כנר חנוכה תיקנו אותו זכר למקדש.